

РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, ІНФОРМАЦІЯ

*Всеукраїнський бібліотечний
«Біографічний рейтинг»*

Номінація «Життєписи»

ЧЕРГОВИЙ АРГУМЕНТ У ДЕБАТАХ ПРО ДМИТРА ДОНЦОВА

[Рецензія на видання: Зайцев О. Націоналіст у добі фашизму. Львівський період Дмитра Донцова. 1922–1939 роки : начерк інтелектуальної біографії. – Київ : Критика, 2019. – 344 с.]

ANOTHER ARGUMENT IN THE DEBATES ABOUT DMYTRO DONTSOV

[Publication review: Zaitsev, O. The Nationalist in Fascism era. Dmytro Dontsov's Lviv period. 1922–1939. An outline of an intellectual biography. – Kyiv : Krytyka, 2019. – 344 p.]

З-поміж видань, що потрапили до першої десятки «Біографічного рейтингу» 2019 року, є книжка, яка запам'ятовується дискусійністю своєї назви — «Націоналіст у добі фашизму». Важко знайти в українській інтелектуальній історії публіциста, який би міг конкурувати за популярністю та яскравістю ідей із Дмитром Донцовим (1883–1973). Автор сотень статей на політичну тематику, літературознавчих нарисів, великих ідеологічних трактатів, «батько українського міжвоєнного націоналізму» — і це далеко не всі грані постаті, яка змогла збурити ціле покоління українців до боротьби силою власного письма.

Постать Донцова викликає захоплення серед багатьох сучасних українців, але й скептиків та антагоністів має не менше, особливо в таборі, що не надто схвально ставиться до самого факту існування самостійної держави українців. Важко уявити вичерпну біографічну працю про цю постать, що могла б охопити всі аспекти її ідей та контраверсій. Книжка Олександра Зайцева, за зізнанням самого автора, не претендує на це, її мета — аналіз інтелектуальної біографії Дмитра

Донцова в контексті сучасних йому настроїв і тенденцій, про що, взагалі, варто пам'ятати, згадуючи про всіх осіб, яких ми шануємо або ж засуджуємо.

Хронологічно життєпис охоплює міжвоєнну добу — період чи не найбільшого впливу ідеолога на суспільство, зокрема й завдяки редакторству у видатному часопису «Літературно-науковий вістник». Автор книги дискутує з різними «шанувальниками» постаті Донцова у вступі, зазначаючи, як важко ця постать повертається до наукового та суспільного сприйняття, що можна було простежити і на ситуації з відкриттям меморіальної дошки на будівлі «Укрінформу» — спадкоємиці Української Телеграфічної Агенції, яку очолював Донцов у часи Гетьманату Павла Скоропадського.

Історіографічна частина, яку автор слушно визначив як «дебати про Донцова», містить не лише огляд основних українських та закордонних праць про діяча та його політичні доктрини. Автор відшукує апологетів і таврувачів мислителя, а також зазначає еволюцію у сприйнятті його націоналістичних ідей. Це стосується і книжки Сергія Квіта, перевидання якої відрізняється від початкового варіанту зокрема в баченні автором практичного застосування деяких ідей та гасел Донцова в сучасній Україні. Серед особливостей власної книги, і, вочевидь, її основною відмінністю від попередників, Олександр Зайцев визначає погляд на «чинний націоналізм, як на динамічну ідеологію», а також — загострення уваги не лише на національній боротьбі, як основному історичному контексті, а й пануванні фашистських настроїв у тогочасній Європі.

Побудовано книгу за проблемним принципом, у її тринадцяти розділах вичерпно схарактеризовано найосновніші аспекти інтелектуальної еволюції Дмитра Донцова. Популярна серед донцовознавців тема ідейного переходу діяча від марксизму до націоналізму теж не лишилася поза увагою автора. Сконцентрувавши значну увагу на основній праці періоду до завершення Національної Революції — «Підстави нашої політики», автор побіжно простежує ідейне становлення та перехід Донцова до основоположників націоналізму під завершення Національної Революції, певною мірою полемізуючи з попередніми біографами: Михайлом Сосновським та Олегом Баганом.

Три розділи присвячено редакторським проектам ідеолога: відновлення «ЛНВ», спроба організації двотижневика «Заграда» та становлення суто донцовського «Вістника». Не раз згадуючи про кола авторів, що формувалися навколо цих видань, автор простежує тенденції, що сприяють народженню нової ідеології — націоналізму в донцовському баченні. Цю тему теж розкрито в трьох розділах, при-

чому автор порівнює тодішні расові, волюнтаристські та антиліберальні гасла, що витали в різних країнах, зокрема з'являлися у висловах Гітлера, Муссоліні та інших таврованих сьогодні ідеологів.

Націоналістичну доктрину розділено на основні пункти, що робить її досить легкою для сприйняття. Автор проводить аналогії до висловлених ідей у досить позитивному ключі. Протистояння з основним українським консервативним антиподом Донцова — В'ячеславом Липинським докладно висвітлене, як і спростування висловлених монархістами звинувачень у плагіаті.

Ще чотири розділи демонструють ідеї Дмитра Донцова на контраверсіях з ООН, фашизмом, різноманітними критиками та соратниками-вістниківцями. Особливо важливою є тема антисемітизму в працях ідеолога. Олександр Зайцев аналізує ті фрагменти, що давали змогу називати Донцова ненависником євреїв, і доходить висновку, що причиною більшості подібних фраз є реакція ідеолога на виправдання С. Шварцбарта, який, як відомо, бездушно вбив основного очільника українців 1920-х років — Симона Петлюру. У 1930-х роках це обурення підсилювалося ідеєю тотожності єврейства із комуністичним рухом.

У розділі, що прояснює співвідношення ідей Донцова та фашизму й нацизму, автор проводить чимало паралелей і цитат, що свідчать як на користь спільного, так і відмінного, і підштовхує до певного висновку цитатою самого ідеолога, який теж часто був змушений відповідати на це питання. Проте значне захоплення ідеями та постатями Італії та Німеччини 30-х років — факт беззаперечний, його автор, разом із висловами самого Донцова, пояснює багатьма причинами, зокрема і європоцентризмом націоналістичного ідеолога. Адже в багатьох, навіть демократичних, країнах Європи антисемітизм ставав тенденцією, про яку вони зараз воліють не згадувати.

Ще в одному розділі — «Напередодні війни» — автор простежує думки Донцова щодо можливої допомоги нацистської Німеччини українцям в ході майбутньої війни з СРСР. До окупації Карпатської України така позиція була майже непохитною. Проте автор цитує статті Донцова, що демонструють його сподівання, насамперед, на сили українців, які незалежно від союзника мають розбити московський імперіалізм. Саме останнє для ідеолога українського націоналізму було основним злом, і він чимало теоретизував щодо можливих варіантів розвитку подій, шукаючи найсприятливіші моменти для українців.

То чи був Дмитро Донцов фашистом у «добу фашизму»? Олександр Зайцев наводить чимало аргументів із різних позицій, залишаючи читачеві можливість зробити власні висновки. Книжка,

звісно, ставить лише деякі крапки над «і» в біографії та значенні одного з найталановитіших українських публіцистів усіх часів, проте, безумовно, заслуговує на увагу читачів та є достойним доказом про перманентне побутування ідей Дмитра Донцова в українському політичному, культурному та історичному дискурсах.

*Ігор Іванович СТАМБОЛ,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри бібліотекознавства та інформології
Інституту журналістики Київського університету
імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна)
<https://orcid.org/0000-0002-3099-3862>
Ihor STAMBOL,
Candidate of Historical Sciences, Docent,
Department of Library Studies and Informology,
Institute of Journalism, Borys Grinchenko Kyiv University
(Kyiv, Ukraine)*

Стаття надійшла 23.06.2020 р.

ISSN 2520-2855 (Print)
ISSN 2520-2863 (Online)

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

УКРАЇНСЬКА БІОГРАФІСТИКА

BIOGRAPHISTICA UKRAINICA

Збірник наукових праць
Інституту біографічних досліджень

Заснований у 1996 році

Випуск 19

Київ – 2020

УДК 016:929(477)(066)

Українська біографістика = Biographistica Ukrainica : зб. наук. пр. Ін-ту біограф. дослідж. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; редкол.: М. Г. Палієнко (голов. ред.) та ін. – Київ, 2020. – Вип. 19. – 308 с.

Збірник наукових праць присвячений теоретичним і методичним засадам вітчизняної біографістики як окремої спеціальної історичної дисципліни, сучасним проблемам, тенденціям і перспективам розвитку української та світової біографіки та біобібліографії, питанням формування електронних біобібліографічних ресурсів, висвітленню життєвого та творчого шляху відомих діячів науки, освіти та культури України.

Розраховано на вчених, викладачів, студентів і аспірантів закладів вищої освіти, працівників музейних, архівних і бібліотечних установ, краєзнавців.

НАУКОВА РАДА: Г. В. Боряк, д-р іст. наук, проф., чл.-кор. НАН України; Т. С. Вінцьковський, д-р іст. наук; Л. А. Дубровіна, д-р іст. наук, проф., чл.-кор. НАН України; С. О. Єкельчик, Ph.D. (Канада); Т. І. Ківшар, д-р іст. наук, проф. (Канада); І. І. Лиман, д-р іст. наук, проф.; К. М. Манолаке, д-р політ. наук (Молдова); С. Нарбутас, д-р гуманітар. наук (Литва); К. Тахіров, д-р філософії, проф. (Азербайджан).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: М. Г. Палієнко, д-р іст. наук, проф. (головний редактор); В. І. Попик, д-р іст. наук, проф., чл.-кор. НАН України (заступник головного редактора); Л. І. Буряк, д-р іст. наук, проф. (заступник головного редактора); Н. І. Любовець, канд. іст. наук (відповідальний секретар); Г. А. Александрова, д-р філол. наук; Л. Є. Василік, д-р наук із соц. комунікацій; Т. Л. Вілкул, д-р іст. наук; О. Я. Дуднік, канд. іст. наук; С. І. Жук, д-р іст. наук, Ph.D. (США); М. Замжицька, д-р гуманітар. наук (Польща); С. Г. Іваницька, д-р іст. наук; С. С. Кіраль, д-р філол. наук, проф.; О. М. Кобелев, д-р наук із соц. комунікацій; Х. Колман, Ph.D. (Канада); С. І. Кравченко, д-р наук із соц. комунікацій, проф.; Г. І. Липак, канд. наук із соц. комунікацій; С. М. Ляшко, канд. іст. наук; Т. Мареш, д-р габ. гуманітар. наук (Польща); Н. П. Марченко, канд. іст. наук; Ж. В. Мина, канд. іст. наук; М. Новак, д-р габ. гуманітар. наук (Польща); Е. І. Огар, д-р наук із соц. комунікацій, проф.; Ю. М. Половинчак, д-р наук із соц. комунікацій; С. І. Посохов, д-р іст. наук, проф.; О. М. Рижко, д-р наук із соц. комунікацій; Л. В. Сніцарчук, д-р наук із соц. комунікацій, проф.; Л. М. Яременко, канд. іст. наук.

Рецензенти:

Ковальчук Галина Іванівна, доктор історичних наук, професор

Новацька Тетяна Василівна, доктор історичних наук, професор

Друкуються за рішенням Ученої ради Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Протокол № 5 від 14.09.2020 р.

У разі передрукування публікацій посилання на збірник «Українська біографістика» обов'язкове.

No part of this publication may be reprinted without reference to the “Ukrainian biographistics” collection.

Наказом МОН України від 24.09.2020 р. № 1188 збірник включено до Реєстру наукових фахових видань України як видання категорії «Б» в галузі історичних наук та соціальних комунікацій зі спеціальностей 029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа і 032 – Історія та археологія.

Видання індексується науково-інформаційними системами *Google Scholar, CrossRef, DOAJ, BASE, OpenAIRE, ERIF PLUS, Index Copernicus, WorldCat, ResearchBib, CiteFactor, SIS, IZOR*, «Україніка наукова», «Наукова періодика України».

© Національна академія наук України, 2020

© Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, 2020

ЗМІСТ

Від редакційної колегії 9

ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ БІОГРАФІЇ

Попик В. І.

Біографіка як феномен науки і культури 15

Буряк Л. І.

Українська біографіка «плинних часів»: пропозиція осмислення 33

Марченко Н. П.

Презентація біографічного знання в сучасних українських біографічних виданнях для дітей і підлітків 53

Іваницька С. Г.

Поколіннева пам'ять як біографічний концепт: Марко Кропивницький у публіцистичних текстах Сергія Єфремова 70

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ БІОГРАФІКИ

Бугасва О. В., Марченко Н. П.

Новітні українські музично-біографічні видання для дітей і юнацтва 86

Любовець Н. І.

Видавничі серії українських мемуарів у контексті соціальних комунікацій 101

Литвинюк Л. В.

Біографіка в післядипломній педагогічній освіті 121

ДЖЕРЕЛА БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Belov O., Shapovalov H.

Hetman Ivan Mazepa's coat of arms as the object of potestary imagoLOGY 135

ДВАДЦЯТЕ СТОЛІТТЯ В ОБЛИЧЧЯХ І ДОКУМЕНТАХ

Кіраль С. С.

Протоколи допитів Івана Дзюби та персональна справа Івана Чендея як джерела вивчення їх громадянської позиції за доби шістдесятництва 145

КДБ проти Івана Дзюби: до історії передачі в Чехословаччину праці «Інтернаціоналізм чи русифікація?» (документи кримінальної справи № 55) Публікацію підготував С. С. Кіраль	175
--	-----

БІОГРАФІЧНІ СТУДІЇ

<i>Александрова Г. А.</i> Постать М. І. Стороженка в ювілейних матеріалах: біографічний та історико-культурний контекст	212
<i>Яблонська О. В.</i> Модест Левицький: творчість крізь призму біографії	231
<i>Яблонський М. Р.</i> Редакційно-видавнича діяльність Петра Волиняка	243
<i>Перга Т. Ю.</i> Видатні українські художники в Австралії: Василь Цибульський	259
<i>Томозова Н. М.</i> Штрихи до біографії актора та режисера Валерія Васильєва	269

РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, ІНФОРМАЦІЯ

<i>Стамбол І. І.</i> Черговий аргумент у дебатах про Дмитра Донцова [Рецензія на видання: Зайцев О. Націоналіст у добі фашизму. Львівський період Дмитра Донцова. 1922–1939 роки : начерк інтелектуальної біографії. – Київ : Критика, 2019. – 344 с.]	278
<i>Александрова Г. А.</i> Складний і славний шлях розвитку [Рецензія на видання: Історія кафедри української літератури Одеського національного університету імені І. І. Мечникова : персоналії і факти : у 2 т. / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка, Філол. ф-т ; авт. вступ. ст. та ідеї В. П. Саєнко ; упоряд. та бібліогр. ред.: В. П. Пружина, Т. С. Кара ; гол. ред. І. М. Коваль ; наук. ред. Є. М. Черноіваненко ; відп. ред. М. О. Подрезова. – Одеса, 2018. – Т. 1. – 606 с. ; Т. 2. – 618 с. – (Розвиток науки в Одеському національному університеті ; Філологія)].	282

Іваницька С. Г.

«Ідеї мусять надихати народ на чин»

[Рецензія на видання: Гирич І. В'ячеслав Липинський:

хлібороб і жовнір (Співвідношення демократичного і

консервативного в його історіософії) : монографія. –

Київ : Інститут української археографії та джерелознавства

ім. М. С. Грушевського, 2019. – 312 с.]286

Демченко Т. П.

Свідчення неупередженого очевидця: 1920–1940-ті рр.

у спогадах та публіцистиці В. Дубровського

[Рецензія на видання: Дубровський В.

«Дрібні замітки на великі теми»: Сторінки мемуарів

та публіцистики / авт. передм. та упоряд. В. А. Казимір. –

Харків ; Чернігів : Видавець Олександр Савчук,

2020. – 352 с. ; 37 іл.]293

Котлярова Т. В.

Біографіка та біобібліографія

як інформаційно-комунікативний ресурс

суспільно-політичних і культурних трансформацій.

Секція Міжнародної наукової конференції

«Бібліотека. Наука. Комунікація:

Актуальні тенденції в цифрову епоху»

(Київ, 8–10 жовтня 2019 р.)299

До уваги авторів307

CONTENTS

Editorial message	9
--------------------------------	---

THEORY AND METHODOLOGY OF MODERN BIOGRAPHY

<i>Popyk Volodymyr.</i> Biography as a phenomenon of science and culture	15
<i>Buriak Larysa.</i> Ukrainian biography of «liquid modernity»: a proposal for reflection	33
<i>Marchenko Nataliia.</i> Presentation of biographical knowledge in contemporary Ukrainian biographical publications for children and adolescents	53
<i>Ivanytska Svitlana.</i> Generational memory as a biographical concept: Marko Kropyvnytsky in Yefremov's publicistic texts	70

ACTUAL ISSUES OF BIOGRAPHY STUDY

<i>Bugaeva Olena, Marchenko Nataliia.</i> The latest Ukrainian biographical publications for children and youth about musicians	86
<i>Lyubovets Nadiia.</i> Publishing series of Ukrainian memoirs in the context social communications	101
<i>Lytvyniuk Liudmyla.</i> Biographical study in postgraduate pedagogical education	121

SOURCES OF BIOGRAPHICAL RESEARCH

<i>Belov Olexandr; Shapovalov Heorhii.</i> Hetman Ivan Mazepa's coat of arms as the object of potestary imagology	135
---	-----

TWENTIETH CENTURY IN PERSONALITIES AND DOCUMENTS

<i>Kiral Sydir.</i> Interrogations protocols of Ivan Dzyuba and personal case of Ivan Chendey as sources of studying their civil position during the sixties	145
---	-----

KGB vs Ivan Dzyuba: to the history of the transmission of the piece “Internationalism or russification?” to Czechoslovakia (documents of the criminal case No. 55). <i>Published by Sydir Kiral</i>	175
--	-----

BIOGRAPHICAL STUDIES

<i>Aleksandrova Halyna.</i> Personality of N. I. Storozhenko in the anniversary collections: a biographical and historical-cultural context	212
<i>Yablonska Olha.</i> Modest Levytskyi: creativity through the prism of biography	231
<i>Yablonskyi Maksym.</i> Editorial and publishing activity of Petro Volyniak	243
<i>Perga Tetiana.</i> Outstanding Ukrainian artists in Australia: Vasil Tsybulsky	259
<i>Tomozova Nataliia.</i> Details from biography of actor and stage director Valerii Vasyliiev	269

REVIEWS, INFORMATION

<i>Stambol Ihor.</i> Another argument in the debates about Dmytro Dontsov [Publication review: Zaitsev O. The Nationalist in Fascism era. Dmytro Dontsov’s Lviv period. 1922–1939 : an outline of an intellectual biography. – Kyiv : Crytyka, 2019. – 344 p.]	278
<i>Aleksandrova Halyna.</i> A complex and glorious path of development [Publication review: History of the Department of Ukrainian Literature of Odessa National University: personalities and facts : in 2 vols. / Odessa I. I. Mechnikov Nat. Univ., Science library, Philol. faculty; introduction art. and idea of V. P. Saienko; comps. and bibliogr. ed.: V. P. Pruzhyna, T. S. Kara; goal. ed. I. M. Koval; science ed. Ye. M. Chernoiivanenko; resp. ed. M. O. Podrezova. – Odessa, 2018. – Vol. 1. – 606 p. ; Vol. 2. – 618 p. – (Development of science at Odessa National University ; Philology)]	282

Ivanytska Svitlana.

“Ideas should inspire people to action”

[Publication review: Hyrych I. Vyacheslav Lypynsky:

farmer and soldier (The ratio of democratic

and conservative in his historiosophy) : monograph. – Kyiv :

M. S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archaeography

and Source Studies, 2019. – 312 p.]286

Demchenko Tamara.

The evidences of indifferent witness: 1920–1940s

in V. Dubrovskiy’s memoirs and journalism

[Publication review: Dubrovskiy V.

“Small notes on important topics”:

Pages of memoirs and journalism /

preparation for printing by V. Kazymir. – Kharkiv ;

Chernihiv : Publisher Oleksandr Savchuk,

2020. – 352 p. ; 37 il.)]293

Kotliarova Tetiana.

Biographical studies and biobibliography

as an information and communication resource

of socio-political and cultural transformations.

Section of the International scientific conference “Library.

Science. Communication: Current trends in the digital age”

(Kyiv, October 8-10, 2019)299

For authors307